

בס"ד

פרשת ויצא תשפ"ג

פנינים מרבינו האור החיים הקדוש

והיינו ש"מחשבתו" לסייע לה בראותו אותה ואת צאנה, נתייסדה על השתייכותם ללבן אחי אמו. ודו"ק.

וכמו כן לענין הפירוש השני יש לשאול כהנ"ל: מכיון שסיבת פירוט 'אחי אמו' נעשית להודיענו שיעקב אמר כן כשהטיב עם רחל - בכדי שלא יחשדוהו בהטבה שאינה הולמת (חוסר צניעות), לאיזה סיבה נכתב כן אצל ראייתו את רחל ואת צאן לבן. הרי בעת ההיא לא עשה לה שום חסד או הטבה עדיין שיצטרך מכוחה להודיע לרועים שזה בשביל "אחי אמו".

ויש לבאר ולומר, שמכיון שיעקב תיכנן להשקות את צאן לבן ולסייע בזה לרחל, השתדל כבר מתחילה לפרסם דבר זה שלבן הוא אחי אמו. ולפיכך מיד בראותו את רחל ואת צאן לבן הודיע לרועים שהיא בת לבן אחי אמו, ושהצאן הם של לבן אחי אמו - שבאמצעות הודעה זו ימנע לגמרי שום צל של חשד כשלבסוף יעשה יעקב פעולה של הטבה עם רחל וצאנה. ואמנם גם בעת עצם ההשקאה חזר יעקב לפרט ולהודיע לכולם שהצאן הללו הם של לבן אחי אמו.

לאחר שאמר יעקב לכולם שלבן הוא "אחי אמו" לאיזה סיבה הוצרך לחזור ולומר לרחל שהוא אחי אביה וכן רבקה

א) "ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא וכי בן רבקה הוא ותרץ ותגד לאביה" (כט יב). והנה לפי הפירוש הראשון הנ"ל, שיעקב לא אמר בפיו במפורש - כשראה את רחל וכשהשקה את הצאן - שלבן הוא אחי אמו, יבואר ויובן דברי הפסוק הזה באופן פשוט. דהיינו שיעקב הודיע לה לרחל, מי הוא, וסוג הקורבה שביניהם.

אולם להפירוש השני הנ"ל, שיעקב אמר במפורש - כשראה את רחל והצאן וכשהשקה את הצאן - שלבן הוא אחי אמו, יש לשאול, מה הוא זה כוונת הכתוב בהודעה זו שהודיע יעקב לרחל שהוא אחי אביה (קרוב לאביה. רש"י) ושהוא בן רבקה, הרי כל זה כבר ידוע לרחל - יעקב כבר אמר לה כן (כי ה' לו ללבן רק אחות אחת - רבקה. עי' רמב"ן סוף פרשת וירא).

ולכאורה יש לבאר הדברים על פי דברי האוה"ח (כט יב) וזה לשונו: "ויגד יעקב וגו'. פירוש, הגיד לה שתי בחינות הקורבה שהיו לרחל אחת קורבת הגוף, והוא אומרו 'כי אחי אביה הוא', והב' קורבת הנפש, והוא אומרו 'וכי בן רבקה הוא', וידועה רבקה בצדקתיה, והצדיקים ישמחו בדומה". והיינו שהמכוון בדברי יעקב לא ה' להודיע לרחל ענין קורבתו לה אלא הכוונה ה' לבאר לה היותם מקורבים זה לזה הן בבחינת הגוף והן בבחינת הנפש. ועיין.

יעקב הודיע לרחל שהוא רמאי כאביה אולם רחל לא הודיעה כן ללבן - יעקב הודיע ללבן שהוא התחכם נגד עשו ורימהו ולבן השיב לו שיעקב אינו חכם כמותו אלא הוא במדרגה פחותה ממנו - לבן לא הצליח לרמות את יעקב בענין נתינת לאה אליו (עיין בפנים דברים פשוטים)

"ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא וכי בן רבקה הוא ותרץ ותגד לאביה. ויהי כשמע לבן את שמע יעקב בן אחתו וירץ לקראתו ויחבר לו וינשק לו ויביאהו אל ביתו ויספר ללבן את כל הדברים האלה. ויאמר לו לבן אך עצמי ובשרי אתה וישב עמו חדש ימים" (כט יב-ד).

לאיזה טעם פירט הכתוב שלשה פעמים שלבן הוא "אחי אמו" - שני פירושים בזה - לפי הפירוש הראשון יעקב חשב כן במחשבתו ולפי הפירוש השני הוא אמר כן במפורש לכולם

א) "ויהי כאשר ראה יעקב את רחל בת לבן אחי אמו ואת צאן לבן אחי אמו ויגש יעקב ויגל את האבן מעל פי הבאר וישק את צאן לבן אחי אמו" (כט י). ויש לבאר, לאיזה סיבה חזר הכתוב לומר שלשה פעמים ענין זה של "אחי אמו".

וזה לשון האוה"ח: "ויהי כאשר וגו'. טעם אומרו שלשה פעמים 'אחי אמו' ללא צורך. לומר שכל מעשיו היו לצד היותו 'אחי אמו' ולכבוד אמו. או לצד החשד שיראוהו עושה חסד עם רחל והוא איש נכרי, לזה ה' מוציא מפיו טעם הדבר - בראותו רחל אמר 'בת לבן אחי אמו'; 'הצאן של לבן אחי אמו', ובעת ההשקאה גם כן, שבזה הסיר מעליו חשד דבר. ובעת שנשק לא אמר, כי כבר אמר. ועוד, בכיו יגיד עליו כי אחים היו" עכ"ל.

והיינו שהאוה"ח מבאר בזה שני פירושים: א' הכתוב מפרט 'אחי אמו' שלשה פעמים ללמדינו, שבכל פעולותיו נתכוין יעקב לעשותם לכבוד אמו - זה ה' טעם עשייתו אותם.

ב' הכתוב מפרט ענין זה של 'אחי אמו' שלשה פעמים, להודיענו שיעקב אמר כן בפירוש שלשה פעמים בכדי לסלק מעליו כל חשד. שהרי הוא ה' איש נכרי ואין זה מן הנאות שאיש נכרי יעשה טובה לאחד מבנות חרן מבלי שיכיר אותה כלל, ולפיכך הדגיש יעקב בפני כל הרועי צאן שהוא מתחסד עם רחל ועם צאן לבן בגלל קירבתו אותם - לבן הוא "אחי אמו".

והיינו שלפי הפירוש הראשון, יעקב לא אמר כן בפיו להרועים שלבן הוא 'אחי אמו' אלא הוא רק חשב כן מחשבותיו, וזו היתה סיבת בחירתו לפעול להטיב עם רחל ועם צאן לבן. אולם להפירוש השני, יעקב אמר כן במפורש בכדי שכל הרועי צאן ישמעו את דבריו ויכירו וידעו שסיבת הטבתו עם רחל נובע ומיוסד על היות לבן 'אחי אמו'.

שאלה על כל אחד מהפירושים הנ"ל - ביאור כוונת האוה"ח בכל אחד מהפירושים

א) ואמנם יש מקום לשאול הן על הפירוש הראשון והן על הפירוש השני. דהנה לפי הפירוש הראשון, שטעם כתיבת 'אחי אמו' הוא להודיענו שסיבת עשייתו מעשיו הוא משום היותה אחי אמו, יש לשאול כן: בפעם השלישית שכתוב 'אחי אמו' הוא זה אצל סיפור השקאת צאן לבן אבל בשני הפעמים הראשונים, כתוב 'אחי אמו' במקום שאינו מפרט שום עשייה ופעולה מצידו של יעקב. ואם כן, עדיין לא יתיישב סיבת אמירת 'אחי אמו' אצל ענינים הללו. ("כאשר ראה יעקב את רחל בת לבן אחי אמו - ואת צאן לבן אחי אמו").

ויש לבאר, שמיד כשראה יעקב את רחל ואת הצאן החליט בדעתו לסייע לה - במקום זה שרחל תצטרך לשאוב מים להשקות הצאן, יעקב הוא זה שעשה כן בשבילה. ולכן הכתוב מודגיש את ענין היותה 'אחי אמו' מיד כשראה אותה ואת הצאן - אע"פ שלא עשה שום פעולה כלל בעת ההיא.

מה הי' הדיבור הרע שנתכוין לכן לומר ליעקב - עומק כוונת לכן באומרו שבה עמדי ובאומרו ותנהג את בנותי כשביות חרב - האם רצה לכן לעשות רעה ליעקב או לדבר עמו רע

"ויבא אלקים אל לכן הארמי בחלם הלילה ויאמר לו השמר לך פן תדבר עם יעקב מטוב עד רע" (לא כד). ויש לשאול, לאיזה סיבה פירט הכתוב ענין הדיבור - שישמר לכן ולא "ידבר" עם יעקב מטוב עד רע; ולא כתוב שלא "יעשה" עמו רעה. ועוד יש לברר מה הוא הדיבור הרעה הזה שנתכוין לכן לדבר עם יעקב ומה היא הרעה הגדולה שתסובב מכת הדיבור בלבד. **ומבאר** האוה"ח (כט ס"פ ט) שלכן נתכוין לטעון כנגד יעקב טענה זו: האיך עזבת אותי והרי חלק מההסכם בינינו הי' שתשב עימי עד עולם, וכמו שיתבאר. ולכן הודיעו ד' שיזהר מזה ולא ידבר דיבורים אלה ליעקב. **והיינו** שלכן אמר כך: "ויאמר לכן טוב תתי אתה לך מתתי אתה לאיש אחר שבה עמדי" (כט ט). וזה לשון האוה"ח: "ואומרו שבה עמדי. מתנה עליו שישב עמו ולא ירחיק נדוד ויעבוד מרחוק אלא עמו ישב כל זמן העבודה שתהי' עיניו פקוחות על עבודתו".

עוד הערים לומר אליו שישב עמו עד עולם וכמו שהתנה יתרו עם משה, ולא הוצרך להשביעו על הדבר מפני שהם דברים הנקנים באמירה. ויתרו שהוצרך להשביע למשה, נתכוין לחייבו אפילו תרצה ציפורה ללכת השביעו על דעתו 'לשבת את האיש'. וטענה זו הי' בדעתו לטעון כנגד יעקב כשיצטרך, ולזה צוה ד' אליו "השמר לך פן תדבר עם יעקב". ויעקב לא עשה שמירה לזה, כי דברי לבס דברם אליו בדרך חיבה על זה הדרך: ולמי אתן בתי טוב ממך, שב בני עמדי, פירוש, כי אנשים אחים אנחנו, ולבבו לא כן יחשוב" עכ"ל האוה"ח.

היינו באומרו "שָׁבָה עמדי", נתכוין לכן לחייבו ליעקב להשאר אצלו עד עולם, ולכן כשרדף אחר יעקב, נתכוין "לדבר עמו רעה" - לומר אליו שאסור לו לעזוב את מקומו וצריך הוא לחזור ולעבדו ללכן. ולכן הזהירו ד' שלא לדבר אל יעקב מטוב עד רע.

והיינו כי אפילו לפי דברי לכן, תנאי זה רק מנעו ליעקב לעזוב אם יעשה כן כנגד דעתם של רחל ולאח (ולכן לא השביע לכן ליעקב כמו שיתרו השביע למשה [בעתיד]), ואמנם מכיון שיצא ועזב מדעתם אין כאן ללכן שום טענה אפילו לפי דבריו.

ויש לבאר על פי זה כוונת לכן באומרו "ותנהג את בנותי כשביות חרב" (לא כו), דהיינו שלקחת אותם בעל כרחם ללכת אתן, ובאופן כזה הרי שנאסר לך לעזוב אותי וכנ"ל.

ועל פי זה מבוארים דברי הכתוב (לא כט) האומר "יש לאל ידי לעשות עמכם רע ואלקי אביכם אמר אלי לאמר השמר לך מדבר עם יעקב מטוב עד רע".

והיינו שלכן טען שיש בידו "לעשות רע" ואולם מנעו מכיון שד' אמר אליו שלא "לדבר" רע. ולפי דברי האוה"ח הללו ביאורו הוא כך: לכן נתכוין לומר ליעקב שהוא מחוייב לחזור אליו ולעבדו, וכמוכן שיעקב לא יתרצה לזה, ולכן הי' נלחם עמו. ולכן טען לכן, שהוא נתכוין "לעשות" רעה - כתוצאה מהדיבור הרע, ואולם ד' מנע ממנו לדבר את הדיבור הרע ולכן אין לו אפשרות לעשות עמו שום רעה.

והיינו שרחל הודיעה ליעקב שלכן אביה רמאי הוא, ולכן יעקב השיב לה כי אחי אביה הוא - "אחיו הוא ברמאות" (אוה"ח כט יב), ואולם הוסיף יעקב להבהיר לרחל, הגדרת רמאותו ואופן עשייתה שהוא זה באופן של "צדק ואמת כו' ולא ירמהו בדרך רָשָׁע ומיאוס" (לשון האוה"ח כט יב); דבר זה נרמז בפסוק באומרו "וכי בן רבקה הוא", ולא יתנהג עם לכן באופן של רשע ומיאוס וכנ"ל.

אולם רחל לא הודיעה ללכן אביה, שיעקב אמר לה שהוא "אחי אביה" - אחיו ברמאות, אלא היא אמרה לו דבר זה לבד שהוא "יעקב בן אחותו" (בן רבקה) - צדיק בן צדקת (לשון האוה"ח כט יג). ולפיכך חשב לכן מחשבות לרמות אותו.

יש לבאר דברי האוה"ח בזה, כי הרשעים חושבים שהם מחוכמים יותר מן הצדיקים, ושהצדיקים אינם יודעים דרך רמאותם. ולכן מבארים המפרשים (במסכת ב"ב כמ"ד דף קסז) שהגמרא שם מפרטת אופנים שונים של רמאות והתחכמות לגנוב דעת הבריות בכדי שיוודע להחמוק, שהחכמים מיוודעים לדרכי המרמה והרמאות.

ויש להבהיר דבר חשוב, שהגה"צ ר' שלמה ברוועדא זצ"ל הי' מדגיש בשיעוריו: שאלה. האם לבסוף רימה לכן את יעקב או לא. תשובה. לא. ביאור: יעקב הָבִין שלכן הוא רמאי ולכן בסתר עשה הסכם עם רחל, וסיכם עמה שיהא ביניהם סימנים סודיים, שעל ידם יוכל יעקב לברר שאכן היא זאת שתיתן לו לאשה.

והאמת הוא, שלכן לא ידע דבר או חצי דָּבָר על דָּבָר הסכם זה, ולכן בשום אופן לא הי' לכן מצליח לרמות את יעקב - לא הועיל לו כל רמאותו והתחכמותו.

ואמנם בסופו של דבר, רחל עצמה היא זאת שהחליטה לתת את הסימנים ללאה ורק על ידי כן הוא זה שיעקב התחתן לבסוף עם לאה במקום רחל. (וזה הי' רצונו יתברך, וכדמבאר מדברי רש"י שכתב, שד' שמע לתפלת רחל - להיפקד בוש"ק, מכת זה שנתנה הסימנים ללאה. הרי שלולא זאת לא היתה זוכה לבנים: להעמיד את השבטים של יוסף ובנימין).

לפיכך יעקב סיפר ללכן "את כל הדברים האלה" - שנתחכם להוציא את הבכורה והברכות מעשו. (עי' אוה"ח כט יג ד"ה עוד יתבאר. והיינו שיעקב הודיע ללכן גם ללא הידיעה הנ"ל - שרחל לא הודיעה לו דברי יעקב שאמר "כי אחי אביה הוא ברמאות").

ואולם לכן הָבִין כוונת יעקב, והשיב לו, שְׁאַל לו לחשוב שהוא יצליח להתחכם כנגדו. כי "אך עצמי ובשרי אתה" והיינו שהוא - יעקב, אינו כ"כ חכם כמוותו וכמו שיתבאר.

דהנה זה לשון האוה"ח (כט יד): "עוד יכין להשיב על מה שנתכוין הודיעו כי איש חכם הוא, ואמר לו, "אך עצמי", פירוש, מיעוט ממה שהוא, על דרך אומרו ז"ל (ב"ב קי). רוב הבנים דומים [לאחי האם], וכל "דומה" לא ישווה לנדמה בכל חלקיו בלי השארות (השמטת - גירעון; חיסרון) חלק אחד" עכ"ל האוה"ח.

וזהו שהשיב לכן, שיעקב הוא פחות ממנו בחכמה כי הוא רק דומה לו, ובהכרח שאינו שווה לו ממש בחכמה רק משהו כעין חכמתו.

<p>הגליון הזה נתגדב לע"נ האשה הצדקנית שהיתה תמיד בשמחה, ושם ד' שגור בפיה, מרת אסתר ב"ר שלום ז"ל</p>	<p>הגליון הזה נתגדב לע"נ איש נעים הליכות, שריד לדור ישן, הרה"ג ר' אלחנן בן הרב פרץ זצ"ל, נפטר שב"ק כ"ג סיון תשע"ז</p>	<p>הגליון הזה מוקדש לע"נ מרת בריינא זלאתא ע"ה ב"ר ראובן יצחק שליט"א נפטרה כ"ו סיון תשע"ז</p>
<p>י"ל ע"י מכון פניני אור החיים לתיקונים והערות נא לפנות למייל: peninei.ohrhachaim@gmail.com או בטל: 845-300-0360 נא לא לעיין בשעת התפלה וקריאת התורה</p>		